

برآورد میزان تأثیرپذیری توسعه درونزای روستاها از مدیریت روستایی (مطالعه موردی: دهستان اترک - شهرستان مانه و سملقان)

علی اکبر عنابستانی^۱، اعظم پورجمالی جعفرآباد^۲

چکیده

مدیریت روستایی در ایران در گذشته نوساناتی را پشت سر گذاشته است اما امروزه با مدیریت نوین روستایی امید می رود که فضاهای روستایی تغییرات مثبتی را تجربه نمایند و در این فرایند انتظار می رود که خود روستاییان نقش بیشتری را از طریق توسعه درونی با بهره گیری از سرمایه اجتماعی ایفا کنند. در این مقاله تلاش شد تا میزان اثرگذاری مدیریت روستایی بر توسعه درونزای روستاها مورد بررسی قرار گیرد. روش تحقیق در این مطالعه توصیفی - تحلیلی است که برای گردآوری اطلاعات از روش های میدانی و اسنادی کمک گرفته شده و بر اساس آن با توجه به حجم جامعه آماری (۱۷۱۱ خانوار)، حجم نمونه خانوارهای مورد پرسشگری بر پایه فرمول کوکران برابر ۲۳۱ خانوار بوده است. یافته های مطالعه بر اساس نتایج به دست آمده از آزمون رگرسیون دو متغیره نشان می دهد که شدت تأثیر متغیر عملکرد مدیریت روستایی بر سرمایه اجتماعی روستا ۰/۴۶۲ است که بیانگر تأثیر متوسط و مثبت عملکرد مدیریت روستایی بر سرمایه اجتماعی روستا است. عوامل اقتصادی بیشترین تأثیر را در میزان شکل گیری سرمایه اجتماعی داشته است، به طوری که به تنهایی ۵۴ درصد از تغییرات سرمایه اجتماعی را تبیین می کند. با توجه یافته ها، راهکارهایی شامل تجهیز و سرمایه گذاری در امور اقتصادی روستاها، تقویت ارزش هایی مانند شایسته سالاری در سطح مدیران محلی روستایی، به کار بردن تشویق و ترغیب اجتماعی و دادن پشتیبانی عاطفی از سوی مدیریت محلی و سطوح بالاتر مدیریت توسعه روستایی و غیره پیشنهاد شده است.

کلیدواژگان: عملکرد مدیریت روستایی، سرمایه اجتماعی، عوامل اقتصادی، عوامل اجتماعی و فرهنگی، ویژگی های شخصی مدیران.

۱. دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد

۲. کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد

مقدمه

در سال‌های اخیر برخی از کشورهای جهان سوم که در برنامه‌های توسعه خود با موفقیت روبرو نشدند به بازاندیشی و تجدیدنظر در برنامه‌ها و دستاوردهای جامعه خود برآمدند تا دلایل عدم موفقیت خود را در یابند، یکی از مهم‌ترین دلایلی که به آن دست یافتند این بود که آنان توسعه درون‌زا را که بر طبق مشارکت مردم صورت گرفته باشد، نادیده گرفته بودند. در برنامه‌های کشور ما نیز فقدان توسعه‌ای درون‌زا با برنامه‌هایی که مردم در آن مشارکت داشته باشند و دولت تنها نقش هدایتی آن را برعهده گیرد، به خوبی مشهود است. بنابراین اهداف توسعه تنها در همان کاغذها، ابلاغیه و بخشنامه‌ها باقی ماند. روستاییان آن را نشناخته و نپذیرفتند و از خود ندانستند و در آن مشارکت نکردند و کارگزاران نیز به دلیل مواجهه با چنین موانعی خود نیز عملاً بعد از مدتی کار را رها کردند. مشارکت مردم توسط مدیران و کارگزاران دولتی تنها به معنی پرداخت برخی از هزینه‌ها توسط مردم تعبیر شد. این امر سبب آن شد که روستاییان مشارکت را واژه‌ای با ظاهری خوب که درصدد است جیبشان را به طریقی خالی کند، بنگرند و در نتیجه بزرگ‌ترین سرمایه ذهنی و انسانی را دولت در چنین برخورد اولیه غیرصحیحی از دست داد. حال اگر درصدد باشیم توسعه مشارکتی را دوباره در جامعه روستایی ترویج کنیم با موانعی بیش از گذشته مواجه‌ایم. کارگزاران دولت می‌بایست به گونه‌ای رفتار کنند که روستاییان نه در شعار بلکه در عمل دریابند که مشارکت بهانه‌ای برای سرگرم کردن روستاییان ساده‌دل نیست (احمدی علی‌آبادی، ۱۳۸۴: ۵۳).

طی دهه‌های گذشته جامعه روستایی کشور مانند جامعه‌ای انسانی و تأمین کننده مواد غذایی کشور با فراز و نشیب‌هایی به ویژه در خصوص تحولات جمعیتی روبه‌رو بوده است. به طوری که سهم جمعیت روستایی کشور از ۵۹/۳ درصد در سال ۱۳۴۵ به ۳۱/۵ درصد در سال ۱۳۸۵ کاهش یافته و متوسط نرخ رشد سالیانه جمعیت روستایی از ۲/۴ درصد در دهه ۶۵-۱۳۵۵ به ۰/۴۴- درصد تقلیل یافته است (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵). اما در این دوره زمانی مدیریت روستایی به دلیل فروپاشی نظام سنتی مدیریت در مناطق روستایی و جایگزینی شیوه‌های شبه دموکراتیک که ریشه در بطن جامعه ایرانی نداشت، این نظام نیمه کارآمد به شدت آسیب‌پذیر و نوعی بی‌هنجاری بر نظام مدیریت روستایی کشور حاکم شد.

تجربیات شش دهه برنامه‌ریزی در ایران از یک سو و تحولات اقتصادی، اجتماعی علمی و اکولوژیکی از سوی دیگر ایجاب می‌کند که با رویکرد عقلانیت انتقادی و نگرش توسعه پایدار با آسیب شناسی مدیریت توسعه روستایی در ایران حرکت و راهبردها را با توجه به میثاق‌های ملی و از جمله قانون اساسی روشن نماییم. این حرکت مدیریتی را در سطوح سرزمینی اقتضا می‌کند که عملکرد آن بیشینه‌سازی رضایتمندی و پایداری است. چنین حرکتی در سطح ملی و کلان به لحاظ داشتن منافع جمعی و حقوق جمعی و سرزمینی از وظایف حاکمیتی دولت‌ها به شمار می‌رود، در این راستا در سطح دولت‌ها تغییر اساسی در نظام‌های اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و نهادی در سطح فعالیت و فضایی از جمله فضای روستایی ضروری است تا کارآمدی، کارایی، قدرت تطابق و ظرفیت نوسازی و بازسازی و نوآوری و کارآفرینی توأم با عدالت و پایداری را افزایش دهد. چنین انتظاراتی در سطح تصمیم‌گیری‌های کلان به ویژه توسط دولت‌ها دگرگونی و تغییر در اهداف، انگیزه‌ها، مسوولیت‌ها، ساختار قدرت، فرهنگ و ... را به عنوان یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر مطرح می‌سازد تا بتواند با مدیریت دارای قابلیت تطبیق با چالش‌های غیرقابل پیش‌بینی پیش رو در توسعه روستایی ایران وظایف حاکمیتی خود را در این مورد به خوبی انجام دهد. (مجموعه مقالات دومین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی، ۱۳۸۸، ۶).

بدون شک میسر شدن پیشرفت در هر یک از زمینه‌های توسعه‌ای مستلزم حضور آحاد مردم در روند توسعه است و این امر امکان‌پذیر نیست مگر آنکه روحیه مشارکت اجتماعی و اعتماد اجتماعی به شکلی مدرن در قالب تشکل‌های غیردولتی NGO ها و نهادهای مدنی در بین مردم رواج داده شده و همه مردم در رسیدن به توسعه همه جانبه دلسوزانه خود را دخیل نمایند. به سرانجام رسیدن این امر خطیر بر عهده مدیریت روستایی است. بنابراین در سطح روستاها باید بر نقش شوراهای اسلامی و دهیاران بر روی توسعه درونزای روستا و شکل‌گیری سرمایه اجتماعی تاکید داشت. بنابراین سؤال اصلی تحقیق حاضر این است که شوراها و دهیاری‌ها در شکل‌گیری سرمایه اجتماعی و متعاقب آن مشارکت مردم در تمشیت امور خود در نواحی روستایی به چه میزان تأثیر داشته‌اند و آیا در فرایند توسعه درونزای روستایی نیز اثری برجای می‌گذارد؟ به همین دلیل در این مقاله تلاش شده است تا میزان تأثیرپذیری توسعه درونزای روستاها (سرمایه اجتماعی) از مدیریت روستایی مورد بررسی قرار گیرد تا بتوان از نتایج آن به

عنوان پایه‌ای برای بررسی‌های بیشتر، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در حوزه‌های روستایی و به ویژه ناحیه مورد مطالعه یعنی دهستان اترک شهرستان مانه و سملقان استفاده نمود.

پیشینه تحقیق

در زمینه اثرات مدیریت روستایی بر روستاهای کشور ما تحقیقات متعددی صورت پذیرفته است ولی کمتر به مقوله اثرات مدیریت بر توسعه درونی جامعه روستایی یا شکل‌گیری سرمایه اجتماعی اشاره شده است. در ادامه نتایج تعدادی از این تحقیقات مورد بررسی قرار می‌گیرد:

حمیدیان و همکاران (۱۳۸۶) در پژوهشی با عنوان شوراهای روستایی در بوتۀ خرده فرهنگ دهقانی راجرز در سطح روستاهای شهرستان سبزوار، ساختار مدیریت روستایی را از دیدگاه نوسازی مورد بررسی قرار داده، لذا در این راستا از نظریه خرده فرهنگ دهقانی راجرز جهت تحلیل موضوع استفاده کرده است. او در این بررسی نتیجه می‌گیرد که ساختار و رفتار مدیریت روستایی یکی از موانع عمده توسعه روستایی است و در چنین شرایطی مدیریت روستایی نه می‌تواند بستر ساز و گرداننده نوسازی باشد و نه قادر به فراهم کردن زمینه‌های مشارکت فعال روستاییان برای پیشرفت است. عبدالهیان و همکاران (۱۳۸۵) در مقاله‌ای تحت عنوان اندازه‌گیری عملکرد مدیریت روستایی در ایران بر اساس عوامل تأثیرگذار بر فرایند مدیریت روستاهای ایران، با طراحی فرمول اندازه‌گیری عملکرد مدیریت روستایی، ابزاری را برای سیاست‌گذاری‌های مدیریتی در روستاها فراهم کرده‌اند تا با کاربرد این ابزار بتوان اصلاح لازم را در حوزه ضعف‌های نظام مدیریت روستایی ایجاد کرد. مهدوی و نجفی‌کانی (۱۳۸۴)، در پژوهشی با عنوان دهیاری‌ها تجربه‌ای دیگر در مدیریت روستاهای ایران ضمن بررسی مسائل مدیریتی در ایران و تبیین چگونگی تشکیل دهیاری‌ها، نقاط قوت و ضعف آن‌ها را تجزیه تحلیل کرده‌اند. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که فعالیت‌های دهیاران گواه بر این مدعاست که امروزه دهیاران می‌توانند نقش مهمی در توسعه روستایی به ویژه بهبود اوضاع کالبدی - فیزیکی روستا ایفاء کنند. نعمتی و بدری (۱۳۸۶) در ارزیابی نقش کارکردی نظام نوین مدیریت روستایی به مقایسه و بررسی رابطه میان عوامل ساختاری، اجتماعی و اقتصادی با میزان موفقیت دهیاری‌ها در روستاهای کوچک و بزرگ پرداخته شده است. آن‌ها در این تحقیق به این نتیجه رسیدند که جمعیت به عنوان یک شاخص

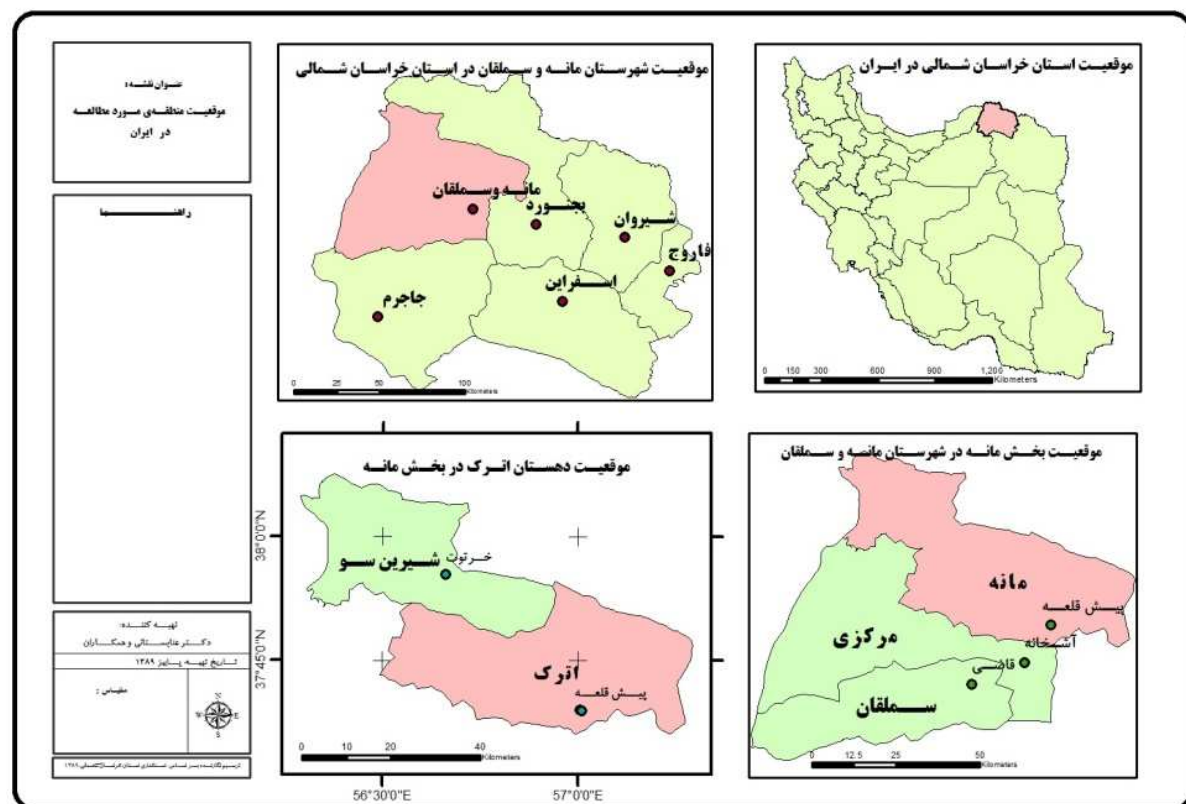
اساسی نقش مهمی در میزان موفقیت دهیاری‌ها دارد. شرایط موجود برای فعالیت دهیاری‌ها کاملاً به نفع روستاهای بزرگ و به زیان روستاهای کوچک است.

افتخاری و همکاران (۱۳۸۶) در پژوهشی تحت عنوان «نگرشی نو به مدیریت روستایی با تأکید بر نهادهای تأثیرگذار»، به بررسی نهادهای تأثیرگذار در مدیریت توسعه روستایی (دولت، مردم و بازار) پرداخته و این سؤال را مطرح نموده که آیا مدیریت مشارکتی می‌تواند منجر به شکل‌گیری ترکیب مناسبی از بازیگران عرصه مدیریت روستایی شود؟ یافته‌های این تحقیق مبین این نکته است که امروزه نوع مدیریت در جامعه روستایی برای نیل به توسعه پایدار که در آن انسان محور توسعه بوده و هدف نهایی آن نیز رساندن انسان به رضایتمندی در زندگی خود است، مدیریت مشارکتی یا نوین است و یکی از ارکان اصلی مدیریت و توسعه روستایی توانمندسازی است. عبدالعلی لهسایی‌زاده (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان مدیریت روستایی در ایران معاصر به این نتیجه رسیده است که حفظ نظم روستایی در هر سه دوره (قبل از اصلاحات ارضی، بین اصلاحات ارضی تا انقلاب اسلامی و بعد از آن) مشکلات خاص خود را داشته و امروز نیز روستاهای ایران با وجود دارا بودن نهادی رسمی برای مدیریت روستا از یک خلأ مدیریتی رنج می‌برند. آنچه می‌تواند راه‌حل این معضل اجتماعی باشد، پیوند زدن نهاد کنترل روستایی مردمی با ساختار رسمی جامعه است. محسن علینی (۱۳۸۵) در بررسی زمینه‌های تاریخی و چالش‌های ساختاری مدیریت روستایی در ایران معتقد است که مدیریت روستایی در ایران از گذشته دور تاکنون با چالش‌های ساختاری و مسائل و مشکلات عدیده‌ای روبه‌رو بوده است. از یک سو با توجه به تغییر شرایط و مقتضیات زمانی، دیگر ساختار سنتی اعمال مدیریت در مناطق روستایی قادر به حل و فصل مشکلات این جامعه تولیدکننده نبوده و از دیگر سو، ساختار جدید مدیریت روستایی که متنی بر مشارکت مردم در امور و برنامه‌ریزی از پایین به بالا است به دلایل متعدد از جمله غیربومی بودن و ریشه در بطن جامعه ایرانی نداشتن نتوانست جایگاه خود را پیدا نماید. ایمانی جاجرمی و عبداللهی (۱۳۸۸) در بررسی تحولات مدیریت روستایی در ایران از مشروطیت تا زمان حاضر به این نتیجه دست پیدا می‌کنند که پس از اصلاحات ارضی در دهه ۱۳۴۰ تا اواخر دهه ۱۳۷۰ نهادینگی و پایداری در مدیریت وجود نداشت و سیاست‌های مدیریت روستایی بسیار متغیر بود. تأسیس دهیاری‌های خودکفا در روستاها و گسترش سریع آن‌ها از ابتدای دهه ۱۳۸۰ آخرین تحول انجام شده برای ساماندهی مدیریت روستایی است. با این حال

استمرار مشکلات ساختاری مانند کمبود سرمایه انسانی، نظام اداری متمرکز و کمبود منابع مالی پایدار، چالش‌هایی هستند که در صورت بی‌توجهی می‌توانند به عنوان موانعی برای مدیریت روستایی کشور عمل کنند.

روش‌شناسی تحقیق

محدوده یا قلمرو پژوهش - موقعیت جغرافیایی در نظر کارشناس جغرافیای روستایی گویای بسیاری از ویژگی‌های روستا از جمله حجم جمعیت، نوع فعالیت‌ها، امکان دسترسی به منابع و توان‌های بالقوه برای رشد و توسعه است. بر این اساس، یک موقعیت دشتی در مقایسه با موقعیت کوهستانی از ابعاد مختلف تفاوت‌های چشم‌گیری دارد (سعیدی، ۱۳۷۹: ۴۰). منطقه مورد مطالعه یعنی دهستان اترک از توابع شهرستان مانه و سملقان در استان فارس دارای ۴۴ آبادی دارای سکنه با ۴۱۷۳ خانوار و ۱۷۱۰۴ نفر جمعیت است. این دهستان از سمت شمال به شهرستان بجنورد و دهستان شیرین‌سو، از سمت شرق به شهرستان بجنورد، از سمت جنوب و غرب به بخش مرکزی شهرستان مانه و سملقان محدود می‌شود، مساحت آن ۱۴۴۲ کیلومتر مربع و معادل ۵/۱ درصد از کل وسعت استان خراسان شمالی را در بر می‌گیرد. (استانداری خراسان شمالی، ۱۳۸۹).

شکل ۱: موقعیت منطقه مورد مطالعه در ایران

روش تحقیق - روش تحقیق در این مطالعه توصیفی - تحلیلی است، بخشی از داده‌های تحقیق از طریق مطالعات میدانی و با ابزار پرسشنامه و مصاحبه و بخشی دیگر از داده‌های موردنیاز مانند چارچوب نظری - مفهومی پژوهش، اسناد و مدارک و سرشماری‌ها از طریق روش کتابخانه‌ای بدست آمده است.

جامعه آماری در این تحقیق شامل تمام روستاهای دهستان بوده که بر اساس فرمول کوکران تعداد ۹ روستا با جمعیت ۱۷۱۱ خانوار مورد مطالعه قرار می‌گیرد. جهت برآورد حجم نمونه از روش نمونه‌گیری کوکران با سطح اطمینان ۹۵٪ و احتمال خطای ۶٪ به صورت نمونه‌گیری تصادفی ساده استفاده شده است. بر این اساس برای ارزیابی اثرگذاری مدیریت روستایی در شکل‌گیری سرمایه اجتماعی در روستاها، تعداد ۲۳۱ نفر (سرپرست خانوار) مورد پرسشگری قرار گرفته‌اند. پس از جمع‌آوری اطلاعات و پردازش آن‌ها در محیط‌های نرم‌افزاری SPSS, ArcGIS و ... به تحلیل داده‌ها و تبیین موضوع مورد مطالعه پرداخته شد.

فرضیه زیر برای پاسخگویی به سؤال تحقیق طراحی شده است:

«شوراها و دهیاری‌ها در شکل‌گیری سرمایه اجتماعی و متعاقب آن مشارکت مردم در تمشیت امور خود در نواحی روستایی تأثیری مثبت دارند و این امر اثرگذاری مثبتی در فرایند توسعه درونزای روستایی دارد».

معرفی شاخص‌ها و متغیرها - شناخت بهتر و دقیق‌تر از وضعیت مکان‌های جغرافیایی در زمینه‌های مختلف در سطوح متفاوت مستلزم دسترسی به اطلاعات کامل و پردازش شده از مکان‌های مورد نظر است. برای نیل به این مهم از یکسری شاخص‌ها استفاده می‌شود که این شاخص‌ها می‌توانند سطحی از رشد و توسعه مکان‌های جغرافیایی را بر اساس معیارهای انتخاب شده نشان‌دهنده (کلانتری، ۱۳۸۲: ۱۱۲). برای اطمینان از پایایی متغیرها با توجه به تعداد گویه‌هایی که برای اندازه‌گیری هر متغیر مورد استفاده قرار گرفته است از ضریب آلفای کرباخ (به عنوان یکی از ضرایب پایایی یا قابلیت اعتماد) استفاده شده است. این ضریب از عمومی‌ترین ضرایب است که توسط پژوهشگران علوم اجتماعی برای سنجش پایایی ابزارهای مختلف جمع‌آوری داده‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد. با توجه به جدول مقدار آلفای کرباخ بیشتر از ۰/۷ است.

جدول ۱: بررسی قابلیت اعتماد متغیرهای تحقیق

متغیر	نام شاخص	تعداد گویه‌ها	آلفای کرانباخ
عملکرد مدیریت روستایی	ویژگی‌های شخصی مدیران	۷	۰/۶۳۲
	عوامل ساختاری سیاسی	۴	۰/۸
	عوامل مدیریتی	۵	۰/۶۶۱
	عوامل دولتی	۲	۰/۶۸۳
	عوامل اقتصادی	۳	۰/۷۱۴
	عوامل جغرافیایی	۳	۰/۶۷۱
	عوامل اجتماعی فرهنگی	۱۳	۰/۸۸۴
	جمع	۳۷	۰/۷۵۱
	سرمایه اجتماعی	بعد ساختاری سرمایه اجتماعی	۱۸
بعد شناختی سرمایه اجتماعی		۵	۰/۶۰۲
جمع		۲۳	۰/۷۳۴

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۱

یافته‌های تحقیق

ویژگی‌های شخصی مدیران - براساس یافته‌های تحقیق مدیران روستایی معتقدند که آنان نقش متوسط رو به بالایی در رفع مسائل روستا و توسعه آن (۳/۳۶) دارند، درحالی که تا حد زیادی (۳/۸۱) از مشورت افراد مختلف درباره مسائل روستا استفاده می‌کنند و به میزان متوسطی (۲/۳۹) در کلاس‌های آموزشی حضور می‌یابند. از طرفی میزان برنامه‌های آموزشی از سوی مسئولان در جهت ارتقای توانمندی‌های مدیران در حد بسیار پایینی است. بنابراین مدیران روستایی در وضعیت فعلی توانایی لازم در جهت پیشبرد امور مربوط به توسعه روستاها را ندارند. در مجموع میانگین سن مدیران روستایی ۴۲/۷۷ سال، میانگین مدت مدیریت آن‌ها ۶/۴ سال و میانگین تعداد دوره مدیریت هر فرد ۱/۸ دوره در مجموع کل روستاهای نمونه بوده است. هم چنین ۹۷/۲ درصد از مدیران را مردان و ۲/۸ درصد را زنان تشکیل می‌دهند.

جدول ۲: ویژگی‌های شخصی مدیران روستایی

کای اسکوتر	کای	بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد	میانگین	شرح
۰/۰۰۱	۳/۳۶	۸/۳	۴۱/۷	۳۰/۶	۱۶/۷	۲/۸	میزان تأثیرگذاری در پیشرفت و توسعه روستا؟	
۰/۰۰۰	۳/۸۱	۸/۳	۶۹/۴	۱۹/۴	۰	۲/۸	تا چه میزان از مشورت افراد مختلف درباره مسائل روستا استفاده می‌کنید؟	
۰/۸۸۱	۲/۳۹	۰	۱۹/۹	۲۷/۸	۲۵	۲۷/۸	میزان حضور شما در کلاسهای آموزشی چقدر است؟	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۸۹

عوامل اقتصادی مؤثر در عملکرد مدیران روستایی - بر اساس یافته‌های پژوهش به اعتقاد مدیران روستایی میزان امکانات تکنولوژیکی موجود در روستاهای نمونه تا حد کم رو به متوسط (۲/۵۳) است، به نحوی که نیمی از پاسخگویان آن را تأیید کرده‌اند. ۸۸/۹ درصد شوراهای اسلامی و دهیاران معتقدند میزان حقوق و مزایای در نظر گرفته شده برای مدیریت با وظایف آنان تناسبی ندارد و ۶۳/۹ درصد از افراد بیان کرده‌اند که میزان کمی از محصولات به صورت یک جا به وسیله یک نهاد ویژه به فروش می‌رسد.

جدول ۳: عوامل اقتصادی مؤثر در عملکرد مدیریت روستایی

کای اسکوتر	بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد	میانگین	کای اسکوتر	گویه‌ها
۰/۰۰۰	۵,۶	۴۱,۷	۴۷,۲	۵,۶	۰	۲,۵۳	۰/۰۰۰	امکانات تکنولوژیکی موجود در روستا به چه میزان است؟
۰/۰۰۰	۸۸,۹	۸,۳	۰	۲,۸	۰	۱,۱۷	۰/۰۰۰	به نظر شما میزان حقوق و مزایای در نظر گرفته شده برای مدیران روستا تا چه حدی متناسب با وظایف آنان است؟
۰/۰۰۰	۶۳,۹	۲۲,۲	۱۳,۹	۰	۰	۱,۵	۰/۰۰۰	چه میزان از محصولات روستا به صورت تجمعی به وسیله یک نهاد ویژه به فروش می‌رسد.

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۸۹

عوامل سیاسی مؤثر در عملکرد مدیریت روستایی - طبق یافته‌های جدول (۴)، معرف‌های عوامل سیاسی شامل سه دسته عوامل ساختاری سیاسی (شیوه اداره روستا)، عوامل مدیریتی (میزان خود

کنترلی، میزان راندمان تولید، میزان تولید به شیوه‌های عمدتاً مدرن و میزان برنامه‌ریزی در امور و انجام آن‌ها بر اساس تدابیر معین) و عوامل دولتی (میزان همکاری سازمان‌ها، میزان هماهنگی در تدوین اهداف توسعه) است. یافته‌های پژوهش در قسمت عوامل ساختاری سیاسی نشان می‌دهد که تا حد زیادی تصمیم‌گیری‌ها در مرکز اما اجرا و عملی کردن آن‌ها به وسیله مقامات و افراد محلی است. این امر نشان‌دهنده تمرکزگرایی در اداره امور روستاها و مدیریت توسعه روستایی است و میانگین ۳/۵۸ در پاسخ به این سؤال بیانگر تصمیم‌گیری متمرکز در مراکز است.

در زمینه عوامل مدیریتی؛ مدیران روستایی معتقدند که امر به معروف در مقابل انحرافات اخلاقی همچون روزه‌خواری در ملاء عام یا... تا حد متوسطی (۳/۰۸) می‌تواند تأثیر مثبتی در بهبود انحرافات داشته باشد و شدت عمل با مجرمان تا حد متوسط رو بالایی (۳/۴۷) باعث کاهش جرم می‌شود. روستاییان معتقدند که راندمان تولید محصولات کشاورزی روستا نسبت به روستاهای اطراف تفاوت چندانی ندارد و ۶۱ درصد از پاسخگویان بیان می‌کنند که در حد متوسطی محصولات به شیوه‌های عمدتاً مدرن تولید می‌شوند. بنابراین، کوچک بودن و پراکندگی قطعات زمین‌های زراعی، عدم توانایی اقتصادی کشاورزان در جهت بهره‌گیری از روش‌های مدرن تولید و... از جمله دلایل تولید به روش‌های سنتی است. ۸۸ درصد از مدیران روستایی اظهار نموده‌اند که به میزان کمی (۲/۵۶) امور روستا بر اساس برنامه‌ریزی‌های قبلی و تدابیر معین اداره می‌شود. عدم برنامه‌ریزی در امور به معنای عدم استفاده کارآمد از منابع و فرصت‌ها و در نتیجه کند بودن روند توسعه خواهد بود.

جدول ۴: عوامل سیاسی مؤثر در عملکرد مدیریت روستایی

کای اسکوتر	میانگین	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	گویه ها	
۰.۰۰۰	۲.۶۴	۵.۶	۵.۶	۴۴.۴	۳۶.۱	۸.۳	۱- هم تصمیمات در خود روستا و هم اجرا با خود روستاییان؛	در قبال سیاست‌های ملی
۰.۰۰۰	۳.۲۵	۸.۳	۲۵	۵۲.۸	۱۱.۱	۲.۸	۲- هر چند روستا در یک گروه قرار می‌گیرند و در این حالت تصمیمات با مسئولان اما اجرا با مقامات روستایی و افراد محلی است.	
۰.۳۱۷	۳.۵۸	۰	۵۸.۳	۴۱.۷	۰	۰	۳- تصمیم‌گیری در مرکز اما اجرا به عهده مقامات و افراد محلی؛	
۰.۱۷۹	۲.۹۲	۰	۲۷.۸	۳۶.۱	۳۶.۱	۰	۴- تصمیم‌گیری و اجرا به وسیله مقامات مرکزی و بیرونی است.	
۰.۰۰۰	۳.۰۸	۵.۶	۳۰.۶	۳۶.۱	۲۲.۲	۵.۶	۵- میزان تأثیرپذیری افراد در مقابل تذکر یا امر به معروف و نهی از منکر	در قبال مدیریت روستایی
۰.۰۰۰	۳.۴۷	۱۳.۹	۳۳.۳	۴۱.۷	۸.۳	۲.۸	۶- میزان کاهش جرائم نسبت به شدت عمل با مجرمان	
۰.۰۰۱	۲.۸۳	۰	۱۱.۱	۶۱.۱	۲۷.۸	۰	۷- میزان راندمان تولید در روستا در مقایسه با نواحی اطراف	
۰.۰۰۰	۲.۵۶	۲.۸	۸.۳	۳۸.۹	۴۱.۷	۸.۳	۸- میزان برنامه ریزی در انجام امور روستا	
۰.۰۰۶	۲.۷۲	۰	۸.۳	۶۱.۱	۲۵	۵.۶	۹- میزان تولید محصولات در روستا به شیوه مدرن	
۰.۰۰۲	۲.۷۲	۰	۸.۳	۵۸.۳	۳۰.۶	۲.۸	۱۰- میزان همکاری سازمان‌ها در مورد حل مسائل روستایی	در قبال دولت
۰.۰۰۰	۲.۹۴	۲.۸	۱۹.۴	۴۷.۲	۳۰.۶	۰	۱۱- میزان ناهماهنگی در تدوین اهداف توسعه	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۸۹

۵۸/۳ درصد شوراهای اسلامی و دهیاران معتقدند که میزان همکاری سازمان‌های متولی امور روستایی درباره مسائل روستایی در حد متوسطی (۲/۷۲) است، به نحوی که حدود ۳۳ درصد از مدیران میزان همکاری سازمان‌ها را در مورد حل مسائل روستاها در حد کمی ارزیابی کرده‌اند. از سوی دیگر ناهماهنگی در تدوین اهداف توسعه میان مراکز تصمیم‌گیری هم‌چون بخش‌داری‌ها و خواسته‌های روستاییان در حد متوسطی (۲/۹۴) ارزیابی شده است، در حالی که موفقیت نهایی رسالت مدیریت توسعه روستاها در گرو هماهنگی و برقراری رابطه‌ای نظام‌مند میان متولیان توسعه

روستایی است. بنابراین توجه با این موضوع از ضروریات پیش روی برنامه ریزان توسعه روستایی کشور است.

عوامل اجتماعی - فرهنگی مؤثر در عملکرد مدیریت روستایی - بر اساس یافته‌های پژوهش اکثر روستاییان معتقدند که بین قومیت‌های موجود در هر روستا اختلاف بسیار کمی وجود دارد. نظر روستاییان در مورد تصورات یک شخص نسبت به واژه مشارکت و پیشنهاد آن از سوی دولت نشان می‌دهد که ۵۲ درصد روستاییان (۳/۴۹) تا حد زیادی هدف از مشارکت را کسب سود و منفعت برای دولت می‌دانند، در حالی که ۴۱ درصد مردم اعتقاد دارند که مشارکت تا حد زیادی می‌تواند به منظور منفعت مردم باشد و ۳۲ درصد روستاییان معتقدند مشارکت شعاری تبلیغاتی به منظور جلب نظر مردم است و در نهایت یک سوم روستاییان معتقدند تا حد کمی مشارکت می‌تواند ابزاری برای خالی کردن جیب مردم باشد. بررسی ارقام موجود نگرش‌های منفی افراد نسبت به مشارکت مردم و دولت نشان می‌دهد، بنابراین باید تلاش شود تا رسوبات ذهنی مذموم از چرخه بوروکراسی نهادهای عمومی از فضای فکری جوامع روستایی زدوده شود.

جدول ۵: عوامل اجتماعی - فرهنگی مؤثر در عملکرد مدیریت روستایی

کای اسکوتر	میانگین	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	گویه‌ها
۰.۰۰۰	۱.۲۵	۹	۱.۳	۳	۱۲.۶	۸۲.۳	۱- وجود اختلافات قومی قبیله‌ای
۰.۰۰۰	۳.۴۹	۱۳	۳۹	۳۵.۹	۹.۱	۳	۲- کسب سود و منفعت برای دولت
۰.۰۰۰	۳.۱۹	۷.۴	۳۴.۶	۳۵.۹	۱۴.۷	۷.۴	۳- منفعت مردم
۰.۰۰۰	۲.۶۷	۶.۹	۱۵.۶	۳۲	۲۹.۴	۱۶	۴- شعاری تبلیغاتی
۰.۰۰۰	۲.۴۱	۴.۳	۱۲.۶	۲۶.۸	۳۳.۳	۲۲.۹	۵- خالی کردن جیب مردم
۰.۰۰۰	۲.۶۵	۶.۵	۱۹	۲۵.۱	۳۲.۵	۱۶.۹	۶- قدرتمندتر شدن
۰.۰۰۰	۲.۵۹	۶.۵	۱۷.۳	۲۱.۶	۳۸.۵	۱۶	۷- کاهش بجرانها
۰.۰۰۰	۳.۶۱	۱۷.۷	۴۴.۲	۲۳.۸	۱۰.۴	۳.۹	۸- رشد و توسعه
۰.۰۰۰	۲.۵۱	۴.۸	۱۳.۹	۳۱.۲	۲۹	۲۱.۲	۹- کسب شأن و منزلت
۰.۰۰۰	۲.۷۶	۶.۹	۲۰.۳	۳۲.۵	۲۲.۹	۱۷.۳	۱۰- جلب رضایت افراد
۰.۰۰۰	۳.۵۴	۱۳.۴	۴۳.۳	۳۰.۳	۱۰.۸	۲.۲	۱۱- میزان اثربخشی مشارکتها
۰.۰۰۰	۳.۷۸	۲۰.۳	۴۹.۸	۱۹.۹	۷.۸	۲.۲	۱۲- میزان موافقت با تغییر در شیوه‌های کار و زندگی
۰.۰۰۰	۲.۱۳	۲.۶	۸.۲	۱۸.۲	۴۲	۲۹	۱۳- میزان رضایت نسبت به وضعیت فعلی و عدم ایجاد هر نوع تغییر

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۸۹

۶۲ درصد پاسخگویان با میانگین ۳/۶۱ معتقدند؛ انگیزه افراد برای مشارکت در امور مختلف تا حد زیادی به منظور رشد و توسعه روستا است و سایر موارد در حد کمی در انگیزه افراد برای مشارکت نقش دارند. اعتقاد روستاییان درباره اثربخشی مشارکت‌های مردمی در توسعه نشان می‌دهد که ۴۳/۳ درصد آنان مشارکت‌های مردمی تا حد زیادی در توسعه روستا مؤثر می‌دانند. بنابراین روستاییان مشروط بر این که مشارکت را وسیله رسیدن به توسعه و اهداف خویش دریابند، حاضر به مشارکت در فرایند آن خواهند بود. در نتیجه بهتر است آنان را آگاهانه از طریق آموزش و یادگیری به امر مشارکت علاقه‌مند نماییم. یافته‌های مربوط به رضایت‌مندی در برابر نشان می‌دهد که حدود ۶۹ درصد پاسخگویان موافق تغییر در شیوه کار و زندگی خود هستند و در حدود ۷۰ درصد افراد میزان رضایت کمی نسبت به وضعیت فعلی‌شان ابراز کرده‌اند.

عوامل جغرافیایی مؤثر در عملکرد مدیریت روستایی - بر اساس یافته‌های موجود در جدول (۶) روستای محمدآباد با ۲۴۶۸ نفر پرجمعیت‌ترین و روستای شش خانه کم جمعیت‌ترین روستا در بین روستاهای مورد بررسی است. روستاهای نمونه از نظر نوع روستا کوهستانی یا دشتی هستند که در این میان روستاهای محمدآباد، چوپلی تپه، بازاره قارناس، خرم ده غربی و دشتک علیا از نوع کوهستانی و سایر روستاها دشتی هستند. از نظر بعد فاصله روستا تا شهر آشخانه (مرکز شهرستان) دو روستای برج زنگانلو و دشتک سفلی به ترتیب نزدیک‌ترین و دورترین روستا به شهر آشخانه هستند. دورترین فاصله تا شهر آشخانه ۵۹ کیلومتر و نزدیک‌ترین فاصله تا آشخانه ۱۵ کیلومتر است. این شرایط در مورد فاصله تا مرکز دهستان نیز صادق است یعنی دو روستای دشتک سفلی و برج زنگانلو بیشترین و کم‌ترین فاصله تا مرکز دهستان (پیش قلعه) را دارند.

جدول ۶: عوامل جغرافیایی روستاهای مورد بررسی

نام روستا	جمعیت ۱۳۸۵	نوع روستا	فاصله روستا تا شهر آشنخانه	فاصله تا مرکز دهستان
محمدآباد	۲۴۶۸	کوهستانی	۳۰	۱۰
کشک آباد	۵۴۶	دشتی	۴۵	۱۵
چوپلی تپه	۵۶۷	کوهستانی	۴۶	۲۰
اسفیدان	۲۱۳	دشتی	۴۰	۱۳
بازاره قارناس	۱۲۵۶	کوهستانی	۲۳	۸
خرمده غربی	۷۱۳	کوهستانی	۴۵	۳۵
شش خانه	۱۹۱	دشتی	۳۰	۲۰
برج زنگانلو	۴۱۲	دشتی	۱۵	۳
دشتک سفلی	۵۹۴	کوهستانی	۵۹	۳۵

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۸۹

بعد ساختاری سرمایه اجتماعی - با توجه به یافته‌های پژوهش حدود ۷۰ درصد پاسخگویان اظهار نموده‌اند که میزان همبستگی در بین مردم به میزان کمی وجود دارد و تا حد زیادی مردم فقط به فکر رفاه خانواده خود هستند. اکثر روستاییان (۶۵ درصد) به میزان کمی در گروه‌های کاری مشترک عضویت دارند و کارهای خود را به صورت گروهی انجام می‌دهند. در قسمت فعالیت‌های اجتماعی به غیر از شرکت در مراسم مذهبی مردم به میزان کمی در صندوق‌های قرض الحسنه و انجمن مدرسه شرکت نموده و حضور آنان در انجمن‌های خیریه در حد متوسطی است. ۸۰ درصد روستاییان مشارکت بسیار کمی در ستادهای انتخاباتی دارند، اما مشارکت زیادی در انتخابات ریاست جمهوری و شوراهای اسلامی دارند. حدود ۴۸ درصد روستاییان تلاش متوسطی برای اقناع دیگران در رابطه با موضوعی که با آن اعتقاد دارند، می‌کنند. بنابراین فرایند حضور روستاییان در مشارکت‌های اجتماعی به غیر از شرکت در مراسم مذهبی به دلایل اهمیت مسایل دینی و اعتقاد به دستورات اسلام و در مشارکت‌های سیاسی به غیر از شرکت در انتخابات (تحت تأثیر تبلیغات رسانه‌های گروهی) سایر مؤلفه‌های از اهمیت و اعتبار مناسبی برخوردار نیست و بی‌تفاوتی در رابطه با موارد مذکور محسوس است. لذا

ضرورت دارد اقداماتی در جذب جامعه روستایی به موارد فوق صورت گیرد و احساس تعلق و مسوولیت به جامعه در افراد تقویت شود.

در مواقعی که مشکلی برای همه مردم روستا پیش آید (به عنوان مثال یک آفت زراعی به همه محصولات کشاورزی روستا سرایت کند)، نحوه مبارزه مردم با مسئله پیش رو می‌تواند نقش مؤثری در حل آن مسئله داشته باشد. طبق نظر روستاییان در چنین مواقعی احتمال زیادی وجود دارد که هر کس به طور فردی اقدام نماید و نیز احتمال زیادی می‌دهند که کل روستا برای حل این مسئله همکاری کنند. بر خلاف تصور در نگاه اول، تناقضی میان این دو وجود ندارد. زیرا بر طبق گفته مردم در چنین مواقعی همه مردم برای مبارزه با این مسئله اقدام می‌نمایند (سم‌پاشی مزرعه‌های خود در یک زمان) ولی هرکس به طور فردی (در سطح خانواده) با خرید سم و از بین بردن آفت وارد عمل می‌شوند، بنابراین اقدامی گروهی و در عین حال فردی است. اما اگر در روستا مشکلی رخ دهد که کمک دولت را طلب کند، نظر پاسخگویان در چنین شرایطی این است که ۷۸/۴ درصد (میانگین ۳/۳) احتمال می‌دهند شوراها و دهیار برای رفع این مشکل با دولت تماس برقرار نمایند و تا حد متوسط رو به بالایی به این نظر خود اطمینان دارند. این امر گویای این است که مردم شوراها و دهیار را نماینده دولت در روستاها می‌دانند.

جدول ۷: توزیع فراوانی گویه‌های متغیر بعد ساختاری سرمایه اجتماعی

کای اسکوتر	میانگین	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	گویه‌ها
۰.۰۰۰۰	۳.۹۱	۲۳.۴	۴۹.۴	۲۳.۴	۳	۹	۱- میزان موافقت با این تفکر "مردم معمولاً فقط به فکر رفاه خانواده خود هستند"
۰.۰۰۰۰	۲.۲۵	۲.۲	۱۲.۶	۱۹.۹	۳۹.۸	۲۵.۵	۲- میزان انجام کارهای فردی در قالب گروه
۰.۰۰۰۰	۲.۹۳	۷.۸	۲۴.۲	۳۲.۵	۲۴.۲	۱۱.۳	۳- احتمال حضور بزرگان و ریش سفیدان روستا برای مبارزه با این مشکل
۰.۰۰۰۰	۲.۵	۶.۹	۱۶.۹	۲۲.۱	۲۷.۷	۲۶.۴	۴- احتمال حضور شوراها و دهیار
۰.۰۰۰۰	۳.۳۸	۲۲.۵	۲۹.۹	۱۹.۵	۱۹.۹	۸.۲	۵- احتمال اقدام فردی
۰.۰۰۰۰	۳.۴	۲۱.۶	۳۱.۲	۲۲.۱	۱۶.۵	۸.۷	۶- احتمال همیاری کل روستا برای مبارزه
۰.۰۰۰۰	۱.۷۷	۱.۷	۴.۳	۱۱.۳	۳۴.۶	۴۸.۱	۷- صندوقهای قرض الحسنه یا فامیلی
۰.۰۰۰۰	۲.۴۷	۳.۹	۹.۱	۳۳.۸	۳۶.۸	۱۶.۵	۸- انجمن‌های خیریه
۰.۰۰۰۰	۱.۹	۲.۲	۶.۱	۱۵.۲	۳۳.۳	۴۳.۳	۹- انجمن مدرسه
۰.۰۰۰۰	۳.۷۱	۱۹	۴۸.۹	۱۹	۱۰.۴	۲.۶	۱۰- مراسم مذهبی
۰.۰۰۰۰	۱.۶۷	۳	۵.۶	۱۰.۸	۱۶.۵	۶۴.۱	۱۱- فعالیت در ستادهای انتخاباتی
۰.۰۰۰۰	۲.۶۲	۳.۹	۲۱.۶	۲۷.۳	۲۷.۷	۱۹.۵	۱۲- تلاش برای اقناع دیگران در رابطه با موضوعی که به آن اعتقاد دارید.
۰.۰۰۰۰	۴.۰۴	۲۷.۷	۵۳.۲	۱۵.۶	۳	۴	۱۳- انتخابات ریاست جمهوری
۰.۰۰۰۰	۳.۹	۲۴.۲	۵۱.۵	۱۷.۳	۴.۸	۲.۲	۱۴- انتخابات شوراهاى اسلامى

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۸۹

بعد شناختی سرمایه اجتماعی - براساس یافته‌های جدول بعدی اکثر روستاییان یعنی ۴۳/۳ درصد معتقدند که اخبار شبکه‌های رادیویی و تلویزیونی کشور ما تا حد متوسطی واقعی و بی طرفانه است، حدود ۲۰ درصد افراد اعتماد کمی به رسانه‌های گروهی کشور دارند و ۳۵/۹ درصد تا حد زیادی به رسانه‌ها اعتماد دارند. ۴۹/۴ درصد روستاییان در حد متوسطی (۲/۸۸) به شاغلان در اصناف مختلف اعتماد دارند. ۸۲/۷ درصد روستاییان با تحولات اجتماعی و

اقتصادی که در جوامع روستایی رخ داده است، هنوز معتقدند که افراد نسبت به قول و قرارهایشان پایبندی دارند و در مقابل فقط ۳۲ درصد افراد موافق این نظر نیستند که صداقت بهترین سیاست برای رسیدن به خواسته‌های هر فردی است. ۴۳ درصد افراد به میزان کمی در صورتی که امکان انتخاب دو گزینه ذکر شده در جدول را داشته باشند، مالکیت و زیرکشت بردن ۲۵ هکتار زمین با فرد دیگر را انتخاب می‌کنند. ۲۵ درصد افراد احتمال زیادی برای انتخاب گزینه دوم می‌دهند. میانگین پاسخ به این گویه ۲/۶۸ است. تمام موارد فوق نشان‌دهنده ضعف مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی شناختی میان افراد در سطوح مختلف درون‌گروهی، میان‌گروهی و برون‌گروهی دارد.

جدول ۸: توزیع فراوانی گویه‌های متغیر بعد شناختی سرمایه اجتماعی

کای اسکوتر	میانگین	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	گویه‌ها
۰.۰۰۰	۳.۱۱	۱.۳	۳۵.۹	۴۳.۳	۱۲.۱	۷.۴	۱- میزان اعتماد به اخبار شبکه‌های رادیویی و تلویزیونی کشور
۰.۰۰۰	۲.۸۸	۱.۷	۲۰.۸	۴۹.۴	۲۰.۸	۷.۴	۲- میزان اعتماد افراد به شاغلان در اصناف مختلف
۰.۰۰۰	۴.۰۶	۲۷.۷	۵۵	۱۳.۹	۲.۶	۹	۳- تا چه حدی با این نظر موافقت: در گذشته آدم‌ها نسبت به قول و قرارشان پایبندتر بودند؟
۰.۰۰۰	۳.۷۹	۲۷.۳	۳۹.۴	۲۲.۹	۶.۵	۳.۹	۴- تا چه حدی موافقت که صداقت همیشه بهترین سیاست برای رسیدن به خواسته‌های هر فردی است؟
۰.۰۰۰	۲.۶۸	۵.۲	۲۰.۳	۳۰.۳	۲۶.۴	۱۷.۷	۵- اگر دوستی در روستای شما با دو انتخاب زیر مواجه باشد چقدر احتمال دارد که گزینه دوم را انتخاب کند: الف: مالکیت و زیرکشت بردن ۱۰ هکتار زمین به صورت فردی ب: مالکیت و زیرکشت بردن ۲۵ هکتار زمین با فردی دیگر

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۸۹

میزان اثرگذاری عوامل مدیریت روستایی بر شکل‌گیری سرمایه اجتماعی - نتایج به دست آمده از آزمون رگرسیون دو متغیره نشان می‌دهد که شدت تأثیر متغیر عملکرد مدیریت روستایی بر سرمایه اجتماعی روستا ۰/۴۶۲ است که نشان‌دهنده تأثیر متوسط و مثبت عملکرد مدیریت

روستایی بر سرمایه اجتماعی روستا است. جهت مستقیم تأثیر نشان می‌دهد که هرچه عملکرد مدیریت روستایی بهتر بوده است شکل‌گیری سرمایه اجتماعی در روستا روند افزایش دارد و برعکس. با توجه به اینکه سطح معناداری در آزمون این فرضیه کمتر از ۰/۰۵ ($\text{sig}=000$) است بنابراین می‌توان گفت که وجود رابطه خطی بین این دو متغیر تأیید می‌شود و این نتیجه قابلیت تعمیم به جامعه آماری را دارد.

جدول ۹: میزان اثرگذاری مدیریت روستایی بر سرمایه اجتماعی از طریق رگرسیون دو متغیره

سطح معناداری	t	ضرایب استاندارد نشده		مدل رگرسیون
		ضرایب استاندارد شده	خطای استاندارد	
۰	۱۹,۶۴۶		۲,۱۹۵	عرض از مبدأ
۰	۷,۸۶۳	۰,۴۶۲	۰,۰۳	عملکرد مدیریت روستایی

متغیر وابسته: سرمایه اجتماعی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۸۹

در این پژوهش برای تعیین سهم نسبی متغیرهای مستقل در متغیر وابسته از روش رگرسیون گام به گام استفاده شده است. در این روش متغیری که بیشترین تأثیر را بر متغیر وابسته دارد ابتدا وارد مدل می‌شود و متغیرهای دیگر دوباره برای ورود به مدل مورد بررسی قرار می‌گیرند. با توجه به نتایج بدست آمده برای مدل با عرض از مبدأ و بدون آن مشاهده می‌شود که مدل رگرسیون ۲ با توجه به اینکه از ضریب همبستگی و ضریب تعیین بالاتری نسبت به مدل ۱ برخوردار است به عنوان مدل مناسب در نظر می‌گیریم. ضریب تعیین ۰/۳۸۴ می‌باشد که نشان می‌دهد مدل رگرسیون با دو متغیر ۳۸ درصد از کل تغییرات را توجیه می‌کند. ضرایب متغیرهای مستقل معنی‌دار در مدل در جدول زیر درج شده است.

جدول ۱۰: رگرسیون چند متغیره برای تبیین مهم‌ترین متغیرهای مستقل مؤثر بر مدیریت روستایی

سطح معناداری	t	ضرایب استاندارد نشده		مدل رگرسیون
		ضرایب استاندارد	خطای استاندارد	
۰	۲۲,۳۲۱		۲,۸۱۳	۶۲,۷۹۸ (Constant)
۰,۰۰۳	۳,۲۰۲	۰,۴۸۷	۰,۵۳۳	۱,۷۰۶ عوامل اقتصادی
۰	۱۶,۷۷۱		۳,۳۸۲	۵۶,۷۲ (Constant)
۰,۰۰۷	۲,۸۶	۰,۴۰۶	۰,۴۹۷	۱,۴۲۲ عوامل اقتصادی
۰,۰۰۹	۲,۷۶۱	۰,۳۹۲	۰,۲۸۵	۷۸۸. ویژگی‌های شخصی مدیران

متغیر وابسته: عملکرد مدیریت روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۸۹

نتایج حاصل از جدول بالا نشان می‌دهد در گام آخر رگرسیون مؤثرترین متغیر مستقل بر عملکرد مدیریت روستایی متغیر عوامل اقتصادی است. به طوری که به تنهایی ۴۰ درصد از تغییرات عملکرد مدیریت روستایی را تبیین می‌کند. از سوی دیگر مقدار بتای بدست آمده برای عوامل اقتصادی نشان می‌دهد که تغییر یک واحد بعد عوامل اقتصادی به اندازه (۰/۴۰۶) بر روی انحراف معیار میزان عملکرد مدیریت روستایی تأثیر می‌گذارد. بعد از عامل اقتصادی، عوامل ویژگی‌های شخصی مدیران بیشترین تأثیر را در عملکرد مدیریت در فرایند توسعه روستایی دهستان اترک دارد. مقدار بتای بدست آمده برای این متغیر ۰/۳۹۲ است. همان‌طور که مشاهده می‌شود بتای بدست آمده برای این متغیرها مثبت و مستقیم است و این بیانگر آن است که هرچه روستاییان از وضعیت اقتصادی بهتری برخوردار باشند، مدیریت روستایی نیز دارای عملکرد بهتری خواهد بود و بالعکس. همچنین در مورد ویژگی‌های شخصی مدیران، هر چقدر از توانایی و انگیزه، مشورت، آموزش، سواد، مدت مدیریت بیشتری برخوردار باشند، میزان عملکرد بهتری خواهند داشت.

جدول ۱۱: رگرسیون چند متغیره برای تبیین مهم‌ترین متغیرهای مستقل مؤثر بر سرمایه اجتماعی

سطح معناداری	t	ضرایب استاندارد نشده		مدل رگرسیون
		ضرایب استاندارد	ضریب تأثیر	
۰	۶,۲۵۳		۶,۲۶۶	عرض از مبدأ
۰,۰۰۱	۳,۷۷۳	۰,۵۴۳	۱,۱۷۴	عوامل اقتصادی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۸۹

همان‌طور که مشاهده می‌شود عوامل اقتصادی بیشترین تأثیر را در میزان سرمایه اجتماعی داشته است، به طوری که به تنهایی ۵۴ درصد از تغییرات سرمایه اجتماعی را تبیین می‌کند. سطح معناداری بدست آمده کمتر از ۰/۰۵ ($\text{sig}=0.001$) نشان می‌دهد که وجود رابطه خطی بین این دو متغیر تأیید شده است. یعنی هرچه روستاییان از نظر عوامل اقتصادی در وضعیت بهتری قرار داشته باشند، میزان سرمایه اجتماعی آنان نیز بالاتر است.

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

مروری کلی به مراحل تحقیق نشان می‌دهد برای پاسخ به این سؤالات که چرا مدیریت روستایی نتوانسته است مشارکت مردم روستایی را در تمشیت امور خود جلب کند؟ و نقش شوراهای و دهیاری‌ها در توسعه درون‌زای روستایی چیست؟ با توجه به به‌کارگیری مدل طراحی شده در روستاهای نمونه مشخص شد که رابطه مثبت و مستقیمی میان عملکرد مدیریت روستایی و شکل‌گیری سرمایه اجتماعی در روستاها وجود دارد. بنابراین عدم موفقیت مدیران در جلب مشارکت مردم به دلیل نبود یا کمبود سرمایه اجتماعی در روستاها و تصورات نادرست مردم نسبت به مشارکت است و عملکرد نامطلوب مدیریت است.

نتایج حاصل از آزمون روابط میان عملکرد مدیریت روستایی و سرمایه اجتماعی حاکی از آن بود که رابطه معناداری میان عملکرد مدیریت و سرمایه اجتماعی وجود دارد. نتیجه‌ای که از این روابط حاصل شد، نشان‌دهنده رابطه‌ای دو سویه و مستقیم میان دو متغیر ذکر شده است به طوری که در صورت افزایش یا کاهش سطح هر یک از متغیرها شاهد سیر صعودی یا نزولی متغیر دیگر خواهیم بود بنابراین می‌توان گفت: هر چقدر مدیریت از عملکرد مطلوب‌تری برخوردار باشد به

همان نسبت شاهد افزایش سرمایه اجتماعی خواهیم بود و بالعکس. و در بین عوامل مؤثر بر عملکرد مدیران روستایی، عامل اقتصادی بیشترین نقش را در تبیین و شکل‌گیری سرمایه اجتماعی ایفا می‌کند. در نتیجه آزمون فرضیه تحقیق بر اساس یافته‌های تحقیق اثبات می‌شود. مهم‌ترین راهکارهای پیشنهادی جهت بهبود عملکرد مدیریت روستایی و افزایش سرمایه اجتماعی روستاییان عبارتند از:

- با توجه به اینکه مهم‌ترین عامل مؤثر در عملکرد مدیریت روستایی و سرمایه اجتماعی روستا با استفاده از آزمون رگرسیون انجام شده عوامل اقتصادی است بنابراین تجهیز و سرمایه‌گذاری در امور اقتصادی روستاها به عنوان زیرساخت نقش مهمی در ارتقای عملکرد مدیریت و سرمایه اجتماعی خواهد داشت.
- با توجه به اینکه دومین عامل مؤثر در عملکرد مدیریت روستایی با استفاده از آزمون رگرسیون ویژگی‌های شخصی مدیران است پیشنهاد می‌شود، ارزش‌هایی چون شایسته‌سالاری در سطح مدیران محلی روستایی از طریق شاخص‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و ... لحاظ شود و این امر در تصمیم‌سازی‌های انتصابات و اعطای امتیازات مورد توجه قرار گیرد.
- مدیران مراکز دولتی متولی توسعه روستایی با توجه به پیشنهادات و نظرات مردم و مدیران روستایی پیوندی مبتنی بر احترام و همکاری پدید خواهند آورد و این امر طرفین را برای دستیابی به هدف واحد با هم نزدیک و متحد خواهد کرد.
- به کار بردن تشویق و ترغیب اجتماعی (قدردانی کردن) و دادن پشتیبانی عاطفی (دلسوزی واقعی) از سوی مدیریت محلی و سطوح بالاتر مدیریت توسعه روستایی.
- کامیابی مشارکت به طور مستقیم به چگونگی تأمین پاره‌ای از پیش نیازها بستگی دارد. مدیران روستایی باید کوشش‌های بلندمدت و گفت‌وگوشنود پیوسته برای اشاعه مشارکت به عنوان وسیله‌ای برای پدید آوردن نوعی از ارزش‌های انسانی ضروری در کار معمول دارند. از طرفی مشارکت‌کنندگان (افراد) نیز باید از مهارت‌های مشارکت جویانه، توانایی لازم برای مشارکت برخوردار باشند.
- در فرایند توسعه نواحی روستایی حضور محلی با به خدمت گرفتن کارشناسانی توانا در عرصه مدیریت روستا اجتناب‌ناپذیر است. در این فرایند می‌باید رشته تحصیلی مدیریت

- روستایی در سطح دانشگاه‌ها راه اندازی شود و از میان افراد با استعداد و آشنا به محیط روستایی افرادی در این رشته تربیت شوند که آماده خدمت در مناطق روستایی باشند.
- تأمین آموزش برای زنان و دختران نقش مهمی در شکل‌گیری سرمایه اجتماعی دارد. زیرا آموزش نه تنها برای خود آنها مفید است بلکه تأثیر زیادی بر سلامت کل خانواده آنها دارد و آنها را آماده می‌سازد تا از مزیت کسب فرصت‌های آتی بهره‌مند شوند. منظور از آموزش، صرفاً آموزش رسمی نیست.
  - با توجه به اینکه بعضی از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در فضاهای روستایی از اندازه مناسبی برخوردار نیست ارتقای سطح آن با اهرم‌های مناسب در اولویت‌های برنامه‌ریزی توسعه روستایی قرار گیرد.

منابع

۱. احمدی علی آبادی، ک (۱۳۸۴): تبیینی جامع از توسعه جوامع روستایی در ایران، نشریه جامعه‌شناسی ایران؛
۲. استانداری خراسان شمالی (۱۳۸۹): آخرین وضعیت تقسیمات کشوری شهرستان مانه و سملقان؛
۳. ایمانی جاجرمی، ح و عبدالمهی، م (۱۳۸۸): بررسی تحولات مدیریت روستایی در ایران از مشروطیت تا زمان حاضر، مجله راهبرد، سال ۱۸، شماره ۵۲، صص ۲۴۴-۲۲۱؛
۴. حمیدیان، ع، ر، جوان، ج و یاسوری، م، (۱۳۸۶) شوراها و روستایی در بوته خرد فرهنگ دهقانی راجرز- نمونه شهرستان سبزوار، مجله جغرافیا و توسعه، شماره ۹، صص ۱۶۰-۱۳۷؛
۵. رکن‌الدین افتخاری، ع. ر، سجاسی قیداری، ح. ا و عینالی، ج، (۱۳۸۶): نگرشی نو به مدیریت روستایی با تأکید بر نهادهای تأثیرگذار، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۰، شماره ۲، صص ۳۱-۱؛
۶. سعیدی، ع، (۱۳۷۹)، مبانی جغرافیای روستایی، انتشارات سمت؛
۷. عبدالهیان، ح، شریعتی، ش و شوشتری‌زاده، ا، (۱۳۸۵): اندازه‌گیری عملکرد مدیریت روستایی در ایران بر اساس عوامل تأثیرگذار بر فرایند مدیریت در روستاهای ایران، فصلنامه مدرس علوم انسانی، شماره ۴۳، صص ۲۶۷-۲۲۷؛
۸. علینی، م، (۱۳۸۵): بررسی زمینه‌های تاریخی و چالش‌های ساختاری مدیریت روستایی در ایران، مجله تحول اداری، دوره دهم، شماره ۵۴، صص ۱۰۶-۶۸؛
۹. کلاتری، خلیل (۱۳۸۲): سنجش سطح توسعه‌ی روستایی در شهرستان تربت حیدیه، ۷۹-۱۳۶۵، پژوهش‌های جغرافیایی، ش ۴، صص ۴۱-۵۴؛
۱۰. لهسایی‌زاده، ع. ع، (۱۳۸۸): مدیریت روستایی در ایران معاصر، مجله تعاون، سال ۲۰، شماره ۲۰۳ و ۲۰۲، صص ۶۷-۴۹؛
۱۱. مجموعه مقالات دومین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی، (۱۳۸۸)، جلد دوم؛
۱۲. مرکز آمار ایران (۱۳۸۵): نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن کشور؛
۱۳. مهدوی، م و نجفی‌کانی، ع. ا، (۱۳۸۴): دهیاری‌ها تجربه‌ای دیگر در مدیریت روستایی ایران- نمونه: موردی: دهیاری‌های استان آذربایجان غربی، مجله پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۵۳، صص ۳۹-۲۱؛
۱۴. نعمتی، م و بدری، س، ع، (۱۳۸۶): ارزیابی نقش کارکردی نظام نوین مدیریت روستایی، مقایسه تطبیقی دهیاری‌های فعال در روستاهای کوچک و بزرگ- مطالعه موردی: استان گلستان، مجله پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۵۹، صص ۱۷۶-۱۶۱.